

Jadranka Cergol

Ekokritika slovenskih literarnih ustvarjalcev iz Italije

Namen pričujočega prispevka je uporabiti ekokritiški literarnovedni pristop za analizo izbranih odlomkov nekaterih slovenskih manjšinskih ustvarjalcev v Italiji. Na temeljnih izhodiščih ekokritiškega diskurza avtorica predstavi raznoliko pojmovanje bivanjskega prostora, svoje zanimanje pa nato usmeri v analizo izbranih odlomkov, prek katerih poskuša dokazati, da se pri manjšinskih literarnih ustvarjalcih okoljska problematika tesno prepleta z identitetnim vprašanjem: pojem ogroženosti prostora je tesno povezan tudi z ogroženostjo etnične skupnosti. To je še posebej razvidno na primeru literarnih ustvarjalcev iz Beneške Slovenije. Svojo obravnavo avtorica zaključi z analizo literarnih del najmlajših slovenskih avtorjev iz Italije, pri katerih je še posebej opazno zanimanje za ekološko tematiko, ki ni omejena le na bivanjski prostor slovenske manjšine v Italiji, temveč obravnava tudi globalno ekološko krizo.

Ključne besede: ekokritika, prostorska zaznamovanost, identiteta, Slovenci v Italiji, književnost.

Ecocriticism of Slovene Literary Authors from Italy

The aim of this paper is to apply an ecocritical approach to the analysis of selected literary passages by Slovene minority authors from Italy. Drawing from ecocritical discourse, the author presents a diverse conception of living space before delving into the analysis of selected passages, through which she aims to demonstrate that, in the case of minority literary authors, environmental issues intertwine with questions of identity, as threats to the environment as a living space are closely associated with threats to the ethnic community. This is particularly evident in the case of literary authors from Beneška Slovenia. The author concludes her views with an analysis of literary works by the youngest Slovene authors from Italy, who notably engage with ecological themes extending beyond the confines of the living space of the Slovene minority in Italy to address the global ecological crisis.

Keywords: ecocriticism, space-based identity, identity, Slovenes in Italy, literature.

Correspondence address: Jadranka Cergol, Oddelek za italijanistiko, Inštitut za medkulturne študije, Fakulteta za humanistične študije, Univerza na Primorskem, Titov trg 5, 6000-Koper/Capodistria, e-mail: jadranka.cergol@fhs.upr.si.

1. Uvod

V literarni vedi in, širše, humanistiki se je v zadnjih desetletjih močno razvila veja raziskovanja, ki je sčasoma dobila ime ekokritika. Njen glavni cilj je prepoznati, razumeti in analizirati tesno povezavo med književnostjo kot ustvarjalnim produktom človeške vrste in okoljem. Podobno kot v primeru samega okoljskega gibanja lahko rojstvo in razvoj literarne ekologije pripišemo ameriškemu kulturnemu okolju, kjer je nastala v okviru novih hermenevitičnih obzorij kot kritični odziv na novo kritiko (*new criticism*) (Salvadori 2016, 673). Ekokritika se je nato razširila še na druga evropska literarna okolja ter se začela prav tako razvijati v različne smeri, ki pa imajo kot skupni imenovalac spoznanje, »da je človek določen ne le z družbenimi razmerji, marveč v enaki meri tudi z naravnim okoljem« (Čeh Steger 2012, 199).

Svojo tesno povezanost s prostorom izkazujejo tudi slovenski literarni ustvarjalci, ki svoja dela večinoma pišejo in objavljajo tako v Avstriji kot v Italiji in Sloveniji. »V najtesnejši zvezi z narodnostno pogojuje, usmerja in razločuje tukajšnje pisce tudi prostorska zaznamovanost, ujetost v primorsko-alpsko pokrajino med Miljami, Gorico, Špetrom, Rezijo in Žabnicami« (Košuta 1995, 387). V nekaterih razpravah je že bila dokazana tesna vez med prostorsko, jezikovno ter etnično zaznamovanostjo pri manjšinskih ustvarjalcih (Košuta 2006; 2008; Bandelj 2009; Cergol 2016; Purič 2016; Smotlak 2016; Cergol 2021), najnovejše raziskave pa dokazujejo, da je vprašanje etničnosti pri literarnih ustvarjalcih na obrobju slovenskega naselitvenega prostora izredno aktualno (Leben & Kohl 2023). Namen pričujočega prispevka je nadgraditi te ugotovitve še z analizo izbranih odlomkov z zornega kota ekokritičskega pristopa ter pri tem dokazati, da se tudi okoljska problematika tesno prepleta s identitetnim vprašanjem: v primeru manjšinskega literarnega ustvarjanja je pojem ogroženosti prostora tesno povezan tudi z ogroženostjo etnične skupnosti.

2. Teoretična izhodišča

Povezanost med človekom in naravo je bila skozi celotno literarno zgodovino jasno izražena: nešteto je literarnih odlomkov ali celotnih del, ki opevajo lepoto narave, obravnavajo človekovo vlogo znotraj ekosistema ter raziskujejo odnos med človekom in okoljem. Temelji za raziskovanje te povezanosti pa so bili postavljeni šele v zadnjih desetletjih, ko je začelo postajati ekološko vprašanje bolj pereče in se je povežalo tudi z drugimi področji človeške dejavnosti, ki niso strogo omejena na naravoslovje ali okoljevarstvo. Prvo znanstveno besedilo, ki obravnava povezanost med literarnim področjem in ekološkimi vsebinami, je zbornik *The Ecocriticism Reader* (Glotfelty & Fromm 1996), v katerem Cheryll Glotfelty (1996) v uvodniku opredeljuje ekokritiko kot študij odnosov med literaturo in fizičnim okoljem v smislu ekološko usmerjenega pristopa k literarni

analizi. Delo ponuja tudi izhodišče za nadaljnje interdisciplinarne študije, ki omogočajo globlje razumevanje in širše vpogled v vpetost človeka in literature v več-kot-človeško okolje.

Ker gre za relativno novo vejo raziskovanja, terminologija še ni povsem ustaljena:

Čeprav je oznaka ekokritika (*ecocriticism*), ki jo je že leta 1978 uvedel Američan William Rueckert v članku *Literature and Ecology: An Experiment in Ecocriticism*, tista, ki se je za raziskovanje literature z vidika okoljskega angažmaja oziroma v povezavi s kontekstom onesnaževanja in degradacije okolja daleč najbolj uveljavila, verjetno zato, ker je v primerjavi z alternativami uporabno kratka, se zdi marsikomu to poimenovanje nejasno (Jurša Potocco 2022, 181).

Ameriški raziskovalec Lawrence Buell (2005) jo je definiral kot interdisciplinarni pogovor (*cross-disciplinary conversation*) in predlagal tudi termine okoljska literarna veda / okoljski kulturni študiji (*environmental criticism*) oziroma literarni okoljski študiji (*literary environmental studies*).

V svoji začetni fazi so ekokritiki želeli predvsem izpostaviti pomen narave v raznih literarnih sistemih. Zanimajo jih »različne, pogosto stereotipne upodobitve narave (arkade, raj, divjina, Mati Zemlja) v književnem kanonu kakor tudi v besedilih z njegovega obrobja, mesto narave v razvoju književnosti« (Čeh Steger 2012, 205). V svojem nadaljevanju se je ekokritika predvsem oprla na ameriško polliterarno zvrst pisanja o naravi (*nature writing*), katere glavni predstavnik je ameriški filozof in antropolog iz 19. stoletja Henry David Thoreau. »Ta hibridna zvrst, v kateri se prepleta terapevtsko-dnevniški in religiozno-mistični diskurz s poljudnoznanstvenimi vpogledi v geologijo, botaniko in zoologijo, se osredinja na individualno izkustvo začasnega človeškega naseljevanja neposeljenih prostorov, ki so koncipirani kot 'divjina'« (Jurša Potocco 2022, 183).

V nadaljnjem razvoju, med drugim valom, pa so ekokritiki čutili potrebo razširiti razlagalno obzorje, ne le z lokalnega na globalno raven, temveč predvsem preseči primere neleposlovja in pisanja o naravi. Ekokritika je v naslednji fazi svojega razvoja tako našla nove spodbude in sprejela sociocentrično perspektivo, katere cilj je bil okolje obravnavati ne le kot naravo, temveč predvsem kot resnično konstruirano telo. »Na drugi stopnji se tako ekokritika ukvarja z besedili, vrstami in žanri o naravi (npr. s poezijo narave, s pastoralnim romanom, z bukolичnim pesništvom, z idilo [...])« (Čeh Steger 2012, 205).

V sklopu drugega, družbeno osredinjenega vala, je za potrebe pričujoče raziskave najbolj zanimiv doprinos Joni Adamson in Scotta Slovisa, ki sta leta 2009 uredila monografsko številko revije MELUS, posvečeno temi *Ethnicity and Ecocriticism*. Urednika monografske publikacije sta si zadala kot cilj preučiti »vse plasti človeške izkušnje z okoljskega vidika« (Adamson & Slovic 2009, 7), kar je predvidevalo razširitev in poglobitev etno- in nacionalne tematike: to je posledično pomenilo, da so raziskovalci dajali več prostora postkolonialnim

študijam, ekoantropologiji staroselskih in etnografskih študij ter razpravam o ekokozmopolitizmu:

126

Literary expression of environmental experience is as diverse as any other body of writing, of course. Yet until recently the community of ecocritics has been relatively non-diverse and also has been constrained by a perhaps overly narrow construing of 'white' and 'non-white' as the primary categories of ethnicity. Therefore, this issue will explore what seems to be a new third wave of ecocriticism, which recognizes ethnic and national particularities and yet transcends ethnic and national boundaries; this third wave explores all facets of human experience from an environmental viewpoint (Adamson & Slovic 2009, 5–7).

Za Slovica je tretji val ekokritike (ki se je začel pojavljati leta 2000) deloval po več interpretativnih poteh: po eni strani je bilo pojem prostora mogoče razumeti v globalnem smislu in ga reinterpretirati v luči bioregionalnosti, po drugi strani pa se je zastavljalo vprašanje o možnosti človekovega etničnega doživljanja okolja, pri čemer je bilo treba upoštevati tudi vlogo lokalnih identitet in njihovo bližino obmejnim območjem: spol, etnična pripadnost in prostor so med kategorijami, ki so bile v zadnjem desetletju vključene v preučevanje narave v sodobni literaturi. S to povezavo med ekološkimi in kulturološkimi kategorijami je ekokritika postala »po obsegu bolj globalna« (Glottfelty 1996, XXV). Za potrebe naše raziskave bodo prišle v poštev ravno ugotovitve raziskovalcev, ki so se posvetili temu vprašanju.

V okviru ameriških študij je bilo doslej objavljenih sicer malo tovrstnih raziskav, večinoma pa so se v okviru postkolonialnih študij posvečale primerom etničnega doživljanja prostora ameriških staroselcev. Ta veja raziskovanja se je v zadnjih letih razširila še z nekaterimi dodatnimi študijami, povezanimi z vprašanjem migracij in doživljanja prostora v diaspori. Dokazano je bilo, da je etnična pripadnost tesno povezana tudi s prostorsko dimenzijo in z ekološko skrbjo za okolje. V prispevku Emane Mukattasha (2020) je, denimo, analiziran primer kratke zgodbe *My Name is Salma*, v katerem je jasno predstavljeno, da protagonistkine spreminjajoče se izkušnje v različnih naravnih okoljih izven domačega kažejo na neločljivo povezanost med naravo in odzivi likov nanjo. Različni žanri čeznarodne književnosti, kot so priseljenska literatura, literatura diaspore in etnična literatura, predstavljajo dragocene vire za raziskovanje stičišč med ekokritičkim in etničnim pristopom in bi zato bilo treba priključiti naravi tudi druge kritičke kategorije, kot so spol in etnična pripadnost. V arabskih študijah je ta pristop še posebej izrazit zaradi številnih in pogostih migracij in spreminjanja prostora ter njegovega doživljanja. Cilj te veje raziskovanja je ravno v sprejemanju in interakcijah migrantov v novem naravnem okolju (Mukattash 2020, 198). S tesno povezavo med prostorom, spreminjajočo se pokrajino in identiteto se je na Slovenskem ukvarjala tudi Mimi Urbanc, ki trdi, da

[r]avno zaradi časovne dimenzije pokrajina odseva vzajemno dogajanje v sedanjosti in preteklosti ter omogoča oblikovanje identitete na osebni, krajevni, regionalni in državni ravni. Pokrajine so večplastne in vsebujejo spomin na pretekla obdobja človekovega delovanja na Zemlji (Urbanc 2011, 11).

Po mnenju raziskovalcev je tako pojem okolja in njenega spreminjanja tesno povezan z identiteto ljudi, družbenim sestavom in kulturno tradicijo: okolje je vsekakor družbeni konstrukt in kot takega ga je treba proučiti tudi z antropološkega zornega kota. Tako kot se spreminja pokrajina, se z njo spreminjajo ljudje v časovnem, prostorskem in zgodovinskem kontekstu (Tucovič 2013, 15–19). Nekoč so se seveda pokrajine spreminjale veliko počasneje, danes so spremembe hitrejšje, zato pa je na pokrajino danes treba gledati kot na nekaj, kar ni zgolj materialna stvarnost, ampak družbeni in kulturni dokument, katerega branje omogoča razkritje pomenskih slojev in procesov, ki ta dokument sestavljajo (Urbanc 2011, 119). Na podlagi svojih analiz na besedilih, ki so vezana na prostor slovenske Istre, je Mimi Urbanc razdelila odnos do prostora v tri večje sklope, in sicer a) pokrajina kot naravno okolje in vir preživetja, b) pripadnost in odtujenost od pokrajine, c) pokrajina kot kraj stikanja med sosednjimi območji, kar zaobjema tudi dihotomijo med mestom in podeželjem (Urbanc 2011). Nekatero od teh značilnosti bo mogoče zaslediti tudi pri analizi literarnih odlomkov med Slovenci v Italiji.

Nekaj let kasneje je ekokritika doživela še dodaten preobrat, ko je leta 2014 izšla monografija *Material Ecocriticism* urednic Serenelle Iovino in Serpil Oppermann, v kateri stopi v ospredje zanimanje za materialni svet, kemične sestavine in snovi. »Če je v prvem valu ekokritike človek še razumljen kot zunanji opazovalec narave in če postane v njeni drugi fazi družbeno konstruirana kategorija, je v tretji že določeno posthumanističen – ekokritika je namreč postala diskurz o (ne)človeškem« (Jurša Potocco 2022, 185).

Ob zaključku teoretičnih izhodišč naj dodamo še nekaj ugotovitev teoretične narave oziroma ekološke funkcije književnosti, upoštevajoč, da je ekokritika postala pomembno raziskovalno področje tudi slovenske literarne vede. Raziskovalci so se v različnih literarnih sistemih spraševali, katera je pravzaprav družbena vloga literarne ekokritike, upoštevajoč, da ne more dajati praktičnih nasvetov za ekološko krizo.

Družbena vloga ekološke književnosti je lahko najbrž le v tem, po čemer se književnost bistveno loči od znanstvenega, moralnega, praktičnega in drugih oblik diskurza, to je, da v patriarhalni in potrošniško usmerjeni družbi odpira v estetsko zakodirani obliki raznovrstne možnosti človekovega sobivanja z živo in neživo naravo ter ponuja ob prevladujočem antropocentrizmu vrednostno drugačne poglede na naravno okolje (Čeh Steger 2012, 209).

V luči te vloge ekokritičkega pristopa v literarnih vedah bo zato naše zanimanje v nadaljevanju posvečeno analizi primerjalnega odnosa do naravnega prostora in

identitete na študiji primera literarnega ustvarjanja Slovencev v Italiji. V okviru evropskih in manjšinskih študij še namreč ni bilo zaslediti podobnih primerov analiz in raziskav znotraj povezovanja med odnosom do prostora in identiteto, tudi ker se trenutno stroka znotraj ekokritičnega diskurza bolj poglobljeno posveča migrantskim vprašanjem.

3. Ekokritika prostora pri zamejskih avtorjih iz Italije

Navezanost na domačo zemljo, opisi okoliške pokrajine, povezava med izgubo prostora in jezika ter različna razumevanja pojmovanja domovine so zelo pogoste teme tako v prozi kot v poeziji slovenskih manjšinskih ustvarjalcev v Italiji. Da je prostorska zaznamovanost ena ključnih opredelitev manjšinskih literarnih ustvarjalcev, je bilo izpostavljeno že v marsikateri razpravi (Košuta 1995; Bandelj 2009; Smotlak 2016; Cergol 2016):

Pesniki, ki se v svojem ustvarjanju naslanjajo na eno izmed petih tipoloških zaznamovanosti slovenske literature v Italiji – po delitvi Mirana Košute – na t. i. prostorsko zaznamovanost, so v svojem najglobljem bistvu nosilci vrednot, ki segajo globoko v korenine lastnega bivanja. V njihovi poeziji je to bivanje opredeljeno s prostorom, kjer so-bivajo in ta prostor preveva njihovo poezijo po dolgem in počez, jo odpira in zapira in v vsakem izmed njih ustvarja novo prostorsko recepcijo ali zaznamuje posvečenost njihovih korenin, najsi bodo ukleščene ali izruvane (Bandelj 2009, 375).

Iz analize nekaterih izbranih odlomkov slovenskih avtorjev v Italiji smo izluščili tiste tematske sklope, ki se nam zdijo najbolj markantni in izstopajoči znotraj ekokritičnega pristopa v literarni vedi. Najprej bomo izpostavili raznolik odnos, ki ga imajo slovenski pisci do prostora, kateri prostor pravzaprav pojmujejo kot svojo domovino in kakšen odnos imajo do svojega bivanjskega prostora. Nadalje bomo izpostavili tiste avtorje, ki so opisovali svoj odnos do prostora v povezavi z identitetnim vprašanjem. V tretjem razdelku pa bo posebna pozornost posvečena položaju v Beneški Sloveniji, ki je že desetletja nazaj doživela močno izseljevanje, predvsem zaradi razlogov, ki so tesno povezani z bivanjem v goratem območju. V zaključku se bomo osredotočili še na analizo nekaterih odlomkov najmlajših slovenskih literarnih ustvarjalcev v Italiji.

3.1 Raznoliki odnosi do prostora: kateri je moj bivanjski prostor?

Pri obravnavi navezanosti manjšinskih avtorjev na prostor je treba izpostaviti še en vidik, ki ni zanemarljiv in je bil natančno opredeljen v raziskavi o narodni identiteti v sodobnem slovenskem romanu v Italiji (Smotlak 2016). Smotlak je namreč romane, ki so izšli v slovenščini, razdelila na podlagi identitetnih značilnosti v enonarodno, večnarodno in nadnarodno usmerjene, znotraj te klasi-

fikacije pa je opredelila tudi navezanost na prostor. Izkazalo se je, da slovenski avtorji zelo različno pojmujejo svoj bivanjski prostor: tako npr. enonarodno usmerjeni romani »izpostavljajo kot sestavino slovenske narodne identitete celotno slovensko ozemlje, pri čemer poudarjajo čustveno navezanost slovenskih likov nanj in lepoto njegovih naravnih danosti« (Smotak 2016, 117). V teh romanih gre predvsem za opevanje lepote slovenskega ozemlja, pri čemer avtorji jasno izpričujejo svojo navezanost in vpetost v celotno slovensko etnično naseljeno območje:

Vidim sebe v toplem puhu naše besede, zrcalim se v Muri, diham sončni zrak vrh Triglava, otipavam dolenski mir v Pleterjih, dražijo me morske vonjave in opojni sok Brd, slepi me belina Višarj. To, to je prostor, to je veselje, ki ga moram ponujati svetu, to je naše srce, njegov ritem mora v zapredo univerzalnosti Zemlje. Samostojno, avtentično, močno. Tu je smisel, tu je vsa vsebina našega bivanja in usode, ki nas je naselila na izjemno radodaren prostor stikov, prepletanja, obrazov, fonemov, duha. Tu moramo napisati svojo življenjsko nalogo, sestaviti mozaik povsem enakovrednih kamenčkov, ki so vsi lepi, vsi s svojo funkcijo, vsi (Čuk 1998, 42–43).

Ta navezanost je posebej izrazita v romanih, ki obravnavajo tematiko druge svetovne vojne, predvsem pa fašistično obdobje, ko sta bili slovenska beseda in slovenska kultura prepovedani in ogroženi, zato pa so se jih Slovenci še toliko bolj oklenili. V nekaterih romanih Alojza Rebule, Borisa Pahorja in Marija Čuka je posebej izpostavljena navezanost na slovensko Primorsko, ki je doživela več kot dvajsetletno zatiranje jezika, zato pa ravno primorski avtorji toliko bolj goreče »dokazujejo zgodovinsko prisotnost Slovencev v Furlaniji-Julijski krajini, zlasti v mestu Trst kot tudi na tržaškem podežlju« (Smotlak 2016, 179).

Pojmovanje prostora pa se deloma spremeni v večnarodno usmerjenih romanih, kjer se osebni prostor bivanja zoži: medtem ko je prej domovino predstavljala celotna Slovenija, »v večnarodno usmerjenih romanih Slovenci v Italiji naseljujejo bodisi mesto Trst kot tudi bližnje, največkrat kraško podeželje« (Smotlak 2016, 180). Po mnenju Smotlakove romanopisci večnarodno usmerjenih romanov sicer vztrajno dokazujejo slovensko prisotnost v mestu Trst, tako da iščejo simbole njene prisotnosti v tržaškem mestnem prostoru ali prek poimenovanja slovenskih krajev ali z zgodovinskimi povezavami z dogodki in ljudmi v mestu. Vprašanje pojmovanja bivanjskega prostora zelo dobro ponazori Marko Sosič v odlomku romana *Tito, amor mijo*, v katerem se glavni junak sprašuje, katera je pravzaprav njegova domovina, saj jo je slišal opredeljevati z različnimi pojmi:

Stori, da me vzamejo na šolski izlet, če bom izdelal, da bom lahko videl Republiko Slovenijo, za katero vsi pravijo, da je moja domovina. Majhna domovina v veliki domovini, Socialistični federativni republiki Jugoslaviji, tam čez mejo, v Sežani. Stori, da bom razumel, kaj je domovina, ker stric Albert pravi, da je naša domovina cela Jugoslavija, gospa Slapnik pa pravi, da je naša domovina samo Slovenija, mama pa

pravi, da smo mi Slovenci, ki živimo v Italiji, in da nas je malo, da bomo izginili, če ne bo otrok, in pravi, da imamo dva predsednika, gospoda Saragata in maršala Tita, ki ni gospod, ampak tovariš (Sosič 2005, 15).

Če torej nacionalna država za te pisatelje ni domovina, obstaja oprijemljiva navezanost na domačo zemljo, ki pripada drugi državi. »V večnarodno usmerjenih romanih se pri nekaterih literarnih likih izrazito poglobi občutek oddaljenosti od osrednjeslovenskega prostora« (Smotlak 2016, 182).

V isto smer grejo nazadnje še nadnarodno usmerjeni romani, v katerih se izkazuje izrazita mobilnost, pri kateri se junaki oddaljijo od domačega kraja in ga le redkokdaj pogrešajo: kar nekaj je takih pripovedi, pri katerih gre pravzaprav za potopis in za opis lepot sveta, ki je oddaljen od slovenskega etničnega naseljenega prostora. V teh delih se skorajda ne opazi več opisov domačega kraja in domačih lepot, tako da se v bistvu navezanost nanje počasi razblinja.

Nekoliko različen pogled na prostorsko zaznamovanost predstavi raziskovalka Vilma Purič v svoji monografiji o sodobnih tržaških pesnicah, ki ob zelo poglobljeni analizi ženske ustvarjalnosti v tržaški pokrajini izpostavi »mobilne prikaze prostorskega dogajanja« (Purič 2020, 313), pri čemer se posebno pozornost namenja gibljivosti in spreminjajoči se podobi obmejnega prostora. Puričeva poudarja, da so tradicionalne ločnice in statične definicije prostora zamenjali tranzitorni procesi med različnimi položaji, pri čemer so izpostavljeni pojavi, ki delujejo sočasno, ter elementi prostora, ki se prenašajo med različnimi prizorišči (Purič 2020, 314). Poleg tega Purič osvetljuje tudi nekatere vidike, ki so povezani z negativnimi učinki etnične razmejitve; ugotavlja namreč, da so ti procesi izgube bivanjskega prostora privedli tudi do procesov zatajitve, asimilacije, odstopanja od lastne etnije, kot bo v nadaljevanju natančneje opisano.

Pojmovanje lastnega bivanjskega prostora pri slovenskih ustvarjalcih v Italiji je dokaj raznoliko in razslojeno: medtem ko nekateri pojmujejo za svojo domovino celotno slovensko etnično ozemlje, se drugi nagibajo k opredeljevanju svojega prostora na ožji obmejni pas v Italiji, ki ga naseljujejo Slovenci, spet tretji pa ne kažejo posebne navezanosti na domači bivanjski prostor. V okviru ekokritičkega pristopa bodo za potrebe argumentacije v tem prispevku še posebej pomembni tisti avtorji, ki spadajo v prvo, še bolj pa v drugo skupino.

3.2 Navezanost na domačo zemljo v povezavi s procesom raznarodovanja

Da je prostor bivanja ključnega pomena za večino slovenskih ustvarjalcev v Italiji, kažejo raznoliki pristopi, ki ga imajo le-ti v svojih delih. Čeprav se koncept bivanjskega prostora spreminja, ostaja prisoten vse od prvih povojnih let, ko je npr. pesnik Filibert Benedetič v svoji pesmi z naslovom *Molitev* zapisal: »Kako bi potem mogel še sanjati, / brez tega odseva, / ki me vsak dan tolaži? // Vidite, / to je moja zemlja, / in zemlja je življenje« (Benedetič 1966, 34). Literarni ustvar-

jalci izražajo raznolike občutke glede tega prostora – nekateri so prežeti z otožno melanholijo, drugi pa občutijo bolečino in žalost:

Ogenj kraške burje in sonca / je oblizal dušo / – morje Soča Benečija Brda – / rana naših razsekanih dreves / je postala ocean. // Da bi ti rekel vse prav vse / kar v srcu joče in poje / zemlja mati / bi moral izjokati nerazrešljivo pesem / samote (Benedetič 1966, 45).

Opisi pokrajin, domačih vasi in poznanih okolij ter še marsikaj drugega prihajajo v ospredje zlasti pri lirskih subjektih v poeziji, kjer je ta navezanost še bolj očitna. O taki navezanosti priča Boris Pangerc, pesnik Brega in oljk, ki svojo domačo pokrajino opisuje takole:

Vse moje bogastvo / je eno samo / veliko in sončno / prgišče zemlje, / ki ga niti s kamenjem / ne izpleveš. // Tu so pisani ogelniki / moje trde mladosti, / tod se razpredajo / viharne polja moje duše, / tu bodo pognale trave in rože / iz hraniva mojega telesa. // Vate – Breg – se zajedajo / moje pohlepne korenine, / tihe in večne kot smrt (Pangerc 1991, 33).

Pri obravnavi svojega bivanjskega prostora lahko v odlomkih posameznih avtorjev opazimo raznolike poglede na njihov bivanjski prostor. Te različne podobe prostora vključujejo po eni strani pojmovanje tržaškega mestnega središča, po drugi pa okolice, v kateri so v preteklosti pretežno prebivali Slovenci.

Če je bilo torej mestno središče v očeh Slovencev vedno prostor, v katerem je prebivalo več jezikov in kultur, je bila okolica kraj, kjer je prevladoval slovenski jezik. Slovenski pisatelji pa so vsekakor pogosto poudarjali, da tudi v mestnem središču prebivajo Slovenci. Tako je npr. Irena Žerjal prikazovala Trst kot zelo živahno mesto, ki svojo moč črpa iz tesne povezanosti s slovensko tržaško skupnostjo (Toroš 2021, 477). Podobno velja tudi za Marijo Mijot, ki je s svojo sočno narečno govorico

[...] ustvarila enkratni spoj ljudsko-narodnih motivnih prvin z globljimi osebnimi doživetji ob pronicanju Trsta kot urbanega okolja v svetoivansko predmestje (Bandelj 2009, 376).

S širjenjem urbanega sveta na podeželje pa je povezana tudi tematika izgube domače zemlje in z njo povezanega jezika. Tako npr. Primož Sturman v zgodbi *Anna in jaz* iz zbirke *Gorica je naša* ugotavlja:

Mi smo se morali preseliti, in sicer pred dvema letoma, ko so tata razlastili in mu vzeli mandrijo na Kolonkovcu. Anna je takrat postala moja rešilna bilka. V Trstu namreč še vedno vladajo fašisti, ki nam jemljejo zemljo, čeprav so se po vojni preoblekli v demokrate in kristjane (Sturman 2018, 25).

Hkratno spreminjanje podeželskega prostora, ki je obenem povezano tudi z etnično podobo okolja, je v ospredju tudi v poeziji Borisa Pangerca, »njegov lirski subjekt je namreč opazovalec krutega spreminjanja nekoč vaškega podeželja v brezosebno industrijsko naftno postajališče« (Bandelj 2009, 377). Tako npr. Pangerc v svoji pesmi *Moja vas* opisuje svoj rodni kraj, umirjenost in spokojnost vaških koticov, kjer pa tudi opazuje, kako se izgublja slovenska beseda:

Moja vas – / so nove hiše ob starem trgu, / so drobni klanci, / sklesan zvonik / in pohlevno rumena cerkev. / Čez brajde / nad vasjo / se kamnite steze razvejajo / v mrzle groblje. / O, ko bi le te melanholije ne bilo, / te črno vsesane žalosti, / ki ubija – / bi bilo lepo živeti tam, // kjer moj rod umira (Pangerc 1991, 25).

Tudi v zbirki *Črno zlato* pesnik žalostno ugotavlja, da hiše v vasi želijo odkupiti samo ljudje, ki prihajajo iz mesta in ne znajo slovenskega jezika. Pesnik bi rad hišo prodal domačinu iz soseske, ki pa si je ne more privoščiti, medtem ko hiša še naprej razpada. V njej

[...] se bohota zdaj bujen grm pelina / razbitine šip na pajčevinastih telerjih / mi režejo žile / poklekнем // ta hiša je moja / ta zemlja je moja / ta beseda je moja / tu je še vse gorko / od naše krvi (Pangerc 1997, 29).

Iz analize številnih verzov in odlomkov je najbolj pogost odgovor in odziv na urbanizacijo in posledično etnično spreminjanje prostora melanholija in žalost zaradi nemoči, ki spremlja te ekološke, socialne in politične spremembe. Vendar pa velja med pesniki omeniti tudi primer Atilija Kralja, ki isto tematiko pospremi v svojem narečnem izražanju z ironijo:

Z anim m'tkam s'n piju kafe / une dan u bar pr France / k'r slučajno pride uan / an diškord uat minorance! // Ja! Da kaj? Da tu ... da uno ... / čujte Viii ... Vi ste med tisti / ki ne zna da muj pranuono / jemo je grunt na Via Battisti! // In t'n dual u Campo Marzo / k'mr uabni tranvaj / obdelavo suaj trte / in si rihto suj tokaj! // Ma ... la sa?! Mi, no savevo! / Zdej ki znaste, lohko greste / naše mesto je biu prej Trst / puatle Triest in ... zdaj Trieste!!! (Kralj 1996, 18).

Iz analize izbranih odlomkov je torej razvidno, da se tematika novogradenj in širjenja urbanega okolja na podeželje prepleta z motiviko spreminjanja etnične podobe pokrajine: s priseljevanjem ljudi, ki ne poznajo slovenskega jezika, se izgublja tudi njegova raba, kar ima za posledico, da v očeh literarnih ustvarjalcev slovenska beseda, kultura in jezik izumirajo.

3.3 Položaj Slovencev v Beneški Sloveniji

Pri obravnavi povezanosti zamejskega človeka z domačo zemljo gre izpostaviti poseben položaj, ki ga imajo v literarnem sistemu Slovencev v Italiji Beneški

Slovinci, kot so npr. rezijanska pesnica Silvana Paletti ali Benečani Valentin Birtig, Miha Obid in Marina Cernetig. Rezijanska govorica je dobila s Silvano Paletti, dobitnico zlatnika poezije leta 2023, svojo glasnico, ki se prepusti narečnemu pisanju za opis svojih domačih zelenih dolin pod Kaninom, hkrati pa svojo misel usmerja tudi v tematiko uporabljenega jezika, tistega, ki ji ga je mati položila v zibelko in ki ga bo ona hranila, ker predstavlja glas njene doline, njene zemlje in njenih ljudi. V njeni poeziji je jasno razvidna povezanost med prostorom in identiteto, ki pa zadobiva tudi širše obrise: »Njena navezanost na zemljo tudi ni več krajevna, ampak vseobsežna. Ko si namreč 'ujet' v svoje (rezijanske) korenine, postaja zemlja nosilka edinih pozitivnih vrednot, pred sočlovekom in pred Absolutnostjo« (Bandelj 2009, 377). Poezija Silvane Paletti je prav poseben primer prepletanja jezikovnih, prostorskih in socioloških prvin, ki so kovale usodo Beneških Slovencev:

Njena poezija je v svoji neposredni pripadnosti rezijanski skupnosti in specifičnemu govornemu položaju, s katerega se izreka, izrazito singularna, a je obenem tudi nesporno univerzalna, kar se kaže najprej v njeni zvočni – glasbeni uprizorljivosti, nič manj pa tudi v njeni etični in poetični naravnosti do vsega obstoječega. Je tematsko in motivno zelo aktualna (pojav izseljenstva in bolečina, ki jo to povzroča, migracije, novodobno nomadstvo), a je hkrati že od daleč opaziti, da je drugačna od večjega dela sodobne slovenske literarne produkcije. Je občuteno domoljubna, vendar absolutno tuja slehernemu nacionalizmu ali lokalizmu (Jelka Kernev Štrajn, citirano v Veronikina nagrada 2023).

Pri beneških pesnikih se poleg že omenjene povezanosti prostora z jezikovno identiteto pojavi tudi poziv, naj se Beneške doline ne izpraznijo, saj z odhodom beneških ljudi iz vasi ne gre le za fizično praznjenje prostorov, temveč predvsem za izgubo in osiromašenje identitete prostora. Tako poje Silvana Paletti v svoji poeziji *Te rozajanski glas*: »Iti je glas, Rozajanski, / ki od vište od sunca, / skryt, ni moren ... / Zakoj, iti, je glas / od me duline ... / od me zamje ... / od meh samih judi«² (Paletti 2003, 23).

V zanimivi analizi literarnega diskurza Senjama beneške piesmi je Ana Toroš (2022) izpostavila razvoj motivike v poeziji, ki je bila predstavljena na festivalu: v zgodnjem obdobju festivala je bil poudarek predvsem na motiviki asimilacije in migracij iz dolin Beneške Slovenije, v zadnjih desetletjih pa se je težišče premaknilo na težke razmere bivanja v Benečiji, ki opisujejo izumirajoče vasi, zapuščena kmetijska zemljišča, prazne hiše in s tem postopno propadanje slovenske kulture in jezika na tem območju (Toroš 2022, 63). Je pa pri literarnih ustvarjalcih iz Beneške Slovenije opaziti tudi nekatere možnosti pozitivnih odgovorov na nastalo situacijo. Tako npr. »najbolj naprej gledajoči avtor« (Bandelj 2009, 379) Miha Obid »pušča odprto pot zanimivemu internacionalizmu prihodnosti, kjer bi se jeziki, kulture in narodi prepletali v soobstajanju« (Bandelj 2009). Na podoben način razmišlja tudi Marina Cernetig, ki pravi, da »vsak jizik je dobar

/ za veseje dopoviedat«³ (Cernetig 2007, 31). Tudi beneška pesnica vidi svetlo prihodnost v čezmejnem povezovanju in vizionarsko sanja o prostoru, v katerem bi tako Slovenci kot Italijani živeli korenine preteklosti, iz katere bi rasle krošnje prihodnosti, kjer bodo lahko vsi ohranjali in razvijali dediščino in bogastvo prostora.

3.4 Novi pristopi najmlajših ustvarjalcev

Pri analizi del najmlajših slovenskih ustvarjalcev v Italiji se kaže neko navidezno nasprotujoče si pojmovanje bivanjskega prostora. Po eni strani se zdi, da pri številnih pripovednih in pesniških delih ne moremo natančno definirati kraja in prostora, na katerega se nanašajo, kar je razvidno že iz Bandljevega romana *Grad in čas* (2016). Ta nejasna prostorska identifikacija se je nekoliko okrepila, pa čeprav ponekod avtorji ohranjajo tudi svojo jasno navezanost na domači prostor. Ta dvojnost je tudi v skladu z nekaterimi sociološkimi raziskavami, ki so pokazale, da so »mladi slovenski anketiranci v Italiji predvsem obmejni (75 %) in evropsko naravnani ljudje (68 %), ki so hkrati navezani na svoja izvorna vaška okolja ali mestne četrti« (Vidau 2018, 56). To npr. jasno dokazuje Alex Kama Devetak s svojo zbirko kratkih zgodb *Nedaleč* (2022a), ki so napisane tako, da bi se lahko pravzaprav dogajale kjerkoli na svetu, jih pa obenem zaznamuje edinole en skupen motiv, ki je prisoten v domala vseh zgodbah, in sicer motiv pečin nad morjem, ki bralca iz zamejstva v Italiji zelo spominjajo na Devinske stene, kjer se kraški kamen strmo spušča vse do morske gladine. Devinske stene niso sicer nikjer poimensko predstavljene, značilnosti, ki jih imajo, pa lahko nakazujejo tudi na možnost, da se velik del dogajalnega časa odvija ravno okoli teh pečin. Tudi drugi opisi krajev spominjajo na nekatere kraje v okolici Trsta in Gorice, vendar pa ti ostajajo vselej neimenovani in so zato geografsko nedoločeni.

Mojca Petaros je, po drugi strani, eno od svojih zgodb (*Tržaška pravljica*) jasno postavila v Tržaški zaliv, kjer že nekaj dni neizprosno divja silna burja, ki celo oblikuje značajske poteze Tržčanov: »Tržčani se tako radi ponašamo z njo, no, seveda predvsem z lastno trdoživostjo [...], ker nas razlikuje od ostalih italijanskih mest« (Petaros 2021). V tej zgodbi je namigov na tržaško okolje še nekaj (nepomembno kraško okrožje, Pomol Audace ipd.), kar torej daje jasno vedeti, kje se zgodba odvija in katere značilnosti so izpostavljene. Na svojo rodno vas je navezana tudi Ester Gomisel, ki skozi motiv prahu sicer razmišlja o svoji usodi in izvoru (»počival je / in mi izrekel dobrodošlico / v rodni vasi«) (Gomisel 2022).

Pri prostorski zaznamovanosti je torej prišlo do pomembnega premika, in sicer po eni strani v smer nejasne definiraniosti dogajalnega prostora, po drugi pa do bolj subtilne in delno prikrite, a vseeno izražene navezanosti na domači kraj.

Pri analizi izbranih literarnih del najmlajših avtorjev gre izpostaviti ekološko tematiko oz. tematiko varstva okolja, za katero kaže, da bi lahko postala v bodoče

še bolj prisotna, a je dosedanje literarnozgodovinske raziskave še niso omenjale. Prav tako se vanjo niso poglobile niti sociološke raziskave, ki jo sicer obrobno omenjajo. V sociološki analizi vrednostnega sistema mladih Slovencev v Italiji je ta tema samo naštetja skupaj z drugimi: »Slovenska mladina je še posebej dejavna v prostovoljnih dejavnostih, povezanih z varnostjo in urejenostjo kraja bivanja, mladinskimi interesi in varstvom okolja [...]« (Jagodic 2018, 38).

Ekološka tematika pride zelo jasno do izraza v Devetakovi kratki zgodbi *Kolona črnih dežnikov*, objavljeni v literarni reviji *November*. Pripoved postavlja v ospredje tematiko rušilne moči narave, ki, ko se razbesni, močno poseže v človekovo delovanje: »Jez se je zrušil in umazana reka je preplavila velik del mesteca. Požirala je vse, kar je našla na svoji poti: hiše, kmetije, polja, živali, avtomobile in ljudi« (Devetak 2022b). Na problematiko naravnih ujm opozarja s svojimi literarnimi besedili tudi Mojca Petaros. Moč narave zelo nazorno in s kančkom otroške naivnosti opisuje v *Tržaški pravljici*, v kateri igra glavno vlogo burja, ki po Tržaškem zalivu razsaja že zelo dolgo in za katero se mestni gospodje sprašujejo, kako bi jo lahko ustavili: »Nihče pa ni našel rešitve: človek pač ne more kar ustaviti sile narave« (Petaros 2021).

4. Zaključek

V pričujočem prispevku smo se osredotočili na razumevanje bivanjskega prostora, kot ga podajajo v svojih delih slovenski literarni ustvarjalci v Italiji. Na podlagi temeljnih izhodišč ekokritike, ki je na eni od svojih mnogoterih razvojnih poti povezala ekocentrična stališča z etničnimi in identitetnimi vprašanji, smo analizirali izbrane odlomke iz pesništva in pripovedništva sodobnih slovenskih avtorjev iz Italije. Posebej smo se posvetili vprašanju, kaj Slovenci v Italiji dojemajo kot svoj bivanjski prostor, in pri tem pokazali na bogastvo raznolikih doživetij in občutij, izpričanih v njihovi literaturi. Omejili smo se na skupino avtorjev, ki svoj bivanjski prostor razumejo kot ožji etnični pas naselitve Slovencev v Italiji od Milja do Trbiža. Opazili smo, da mnogi med njimi z melanholijo in ironijo opazujejo spremembe v svojem bivanjskem okolju, ki vključujejo postopno urbanizacijo podeželja in širjenje mestnega območja. Te spremembe pogosto povezujejo z naglim spreminjanjem etnične in jezikovne podobe pokrajine, zlasti z izgubo slovenskega jezika in kulture. Ta trend je še posebej izrazit pri avtorjih iz Beneške Slovenije, ki so bili v preteklih desetletjih priča množičnemu izseljevanju iz podeželskih vasic v mesta: izumiranje vasi in podeželskega prostora je v tem kontekstu prav tako tesno povezano z izgubo domačega jezika. Kljub temu lahko v tem okolju opazimo tudi glasove, ki svetleje zrejo v bodočnost in upajo, da se bo to območje razvijalo na podlagi tvornega sobivanja med obema etničnima skupnostma.

Na koncu smo se osredotočili na najmlajšo generacijo literarnih ustvarjalcev v Italiji. Ti avtorji pogosto postavljajo svoje zgodbe v nedoločen prostor in čas,

vendar še vedno izražajo pomembno povezanost s svojimi domačimi kraji in ljudmi. Posebej opazno postaja njihovo zanimanje za ekološko tematiko, ki ni omejena le na bivanjski prostor slovenske manjšine v Italiji, temveč obravnava tudi globalno ekološko krizo.

Literatura in viri

- Adamson, J. & Slovic, S., 2009. Guest Editors' Introduction the Shoulders We Stand on: An Introduction to Ethnicity and Ecocriticism. *MELUS* 34 (2), 5–24.
- Bandelj, D., 2009. *Rod Lepe Vide: antologija sodobne poezije Slovencev v Italiji*. Študentska založba, Ljubljana.
- Bandelj, V., 2016. *Grad in čas*. Založništvo tržaškega tiska, Trst.
- Benedetič, F., 1966. *Razpoke*. Tržaški tisk, Trst.
- Buell, L., 2005. *The Future of Environmental Criticism: Environmental Crisis and Literary Imagination*. Blackwell Publishing, Oxford.
- Cergol, J., 2016. Some Typological Features of "Minority" Literature: the Case of the Slovenian and Italian Minorities. *L'Analisi linguistica e letteraria* 24 (1), 61–76.
- Cergol, J., 2021. Čustveni vidiki pri izbiri jezikovnega koda slovenskih literarnih ustvarjalcev v Italiji. *Treatises and Documents / Razprave in gradivo* 87, 233–252, doi: <https://doi.org/10.36144/rig87.dec21.233-252>
- Cernetig, M., 2007. *Pa nič nie še umarło*. Založništvo tržaškega tiska, Trst.
- Čeh Steger, J., 2012. Ekologizacija literarne vede in ekokritika. *Slavistična revija* 69 (2), 199–212.
- Čuk, M., 1998. *Pena majskega vala*. Založništvo tržaškega tiska, Trst.
- Devetak, A. K., 2022a. *Nedaleč*. Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti – revija Mentor, Ljubljana.
- Devetak, A. K., 2022b. Kolona črnih dežnikov. *November* (5), [1].
- Glottfelty, C., 1996. Introduction: Literary Studies in an Age of Environmental Crisis. V C. Glottfelty & H. Fromm (ur.) *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology*. University of Georgia Press, Athens (GA), XV–XXXVII.
- Glottfelty, C. & Fromm, H. (ur.), 1996. *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology*. University of Georgia Press, Athens (GA).
- Gomisel, E., 2022. *Prah*. *November* (5), [4].
- Jagodic, D., 2018. Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu: teoretična izhodišča in pogled opravljenih raziskav. V D. Jagodic (ur.) *Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana; SLORI, Trst; Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik, Celovec; Slovenski znanstveni inštitut, Celovec, 31–47.
- Jurša Potocco, B., 2022. Ekokritika kot del literarne vede in (post)humanistike. V L. Škof & I. Navernik (ur.) *Eko, zeleno, modro, trajnostno v humanistiki*. Alma Mater Europaea, Fakulteta za humanistični študij – Institutum Studiorum Humanitatis, Ljubljana; Društvo Gibanje za trajnostni razvoj Slovenije – TRS, Ljubljana; Znanstveno-raziskovalno središče, Annales ZRS, Koper, 175–188.
- Košuta, M., 1995. Sodobno slovensko slovstvo v Italiji. *Slavistična revija* 43 (3), 377–401.
- Košuta, M., 2006. *Drugačni verzi: pesniki dveh manjšin / Versi diversi: poeti di due minoranze*. Unione italiana, Koper.
- Košuta, M., 2008. *E-mejli: eseji o mejni literaturi*. Litera, Maribor.

- Kralj, A., 1996. *Še druge pagruntane na risalne mize: domače pesmi Atilija Kralja*. Samozaložba, Trst.
- Leben, A. & Kohl, F. O., 2021. Literatura in nacija: kako slovenska je slovenska literatura? *Treatises and Documents / Razprave in gradivo* 87, 253–277, doi: 10.36144/RiG87.dec21.253-277
- Mukattash, E. K., 2020. Transnationalizing Ecocritical Studies in Arab Diasporic Fiction: A Case Study of Fadia Faqir's *My Name Is Salma*. *American, British and Canadian Studies* 38 (1), 179–200, doi: <https://doi.org/10.2478/abcsj-2022-0010>
- Paletti, S., 2003. *Rozajanski serčni romonenj*. Založba ZRC, Ljubljana.
- Pangerc, B., 1991. *Pesem Brega*. Fontana, Koper.
- Pangerc, B., 1997. *Črno zlato*. Fontana, Koper.
- Petaros, M., 2021. *Tržaška pravljica*. LUD Literatura, 18. 6. 2021, <https://www.ludliteratura.si/branje/proza/trzaska-pravljica/> (dostop 27. 5. 2024).
- Purič, V., 2016. Sodobna slovenska poezija v Italiji. *Slavistična revija* 64 (4), 489–501.
- Purič, V., 2020. *Sodobne tržaške pesnice*. Mladika, Trst.
- Salvadori, D., 2016. Ecocritica: diacronie di una contaminazione. *Lingue e letterature d'Oriente e d'Occidente* 5, 671–699.
- Smotlak, M., 2016. *Narodna identiteta v sodobnem slovenskem romanu v Italiji*. Mladika, Trst.
- Sosič, M., 2005. *Tito, amor mijo*. Litera, Maribor.
- Sturman, P., 2018. *Gorica je naša*. Litera, Maribor.
- Toroš, A., 2021. Marisa Madieri, Jan Morris and Irena Žerjal. *Annales: Series Historia et Sociologia* 31 (3), 475–486, doi: 10.19233/ASHS.2021.30
- Toroš, A., 2022. The Coded Literary Discourse of the Senjam Song Festival of Benečija. *Treatises and Documents / Razprave in gradivo* 88, 49–66, doi: 10.36144/RiG88.jun22.49-66
- Tucovič, V., 2013. *Istra v sodobni slovenski književnosti* [doktorska disertacija]. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Urbanc, M., 2011. *Pokrajinske predstave o slovenski Istri*. Založba ZRC, Ljubljana.
- Veronikina nagrada, 2023. Zlatnik poezije 2023 prejme Silvana Paletti, (15. 7. 2023), <https://www.veronikina-nagrada.si/2023/07/15/zlatnik-poezije-2023-prejme-silvana-paletti/> (dostop 22. 3. 2024).
- Vidau, Z., 2018. Identitetne opredelitve mladih v slovenskem zamejstvu v Italiji. V M. Obid (ur.) *Identitetne opredelitve mladih v slovenskem zamejstvu*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana; SLORI, Trst; Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik, Celovec; Slovenski znanstveni inštitut, Celovec, 51–96.

Notes

- ¹ Tujec doma: »Z nekim stricem sem pil kavo / oni dan, v baru pri Francetu, / ko slučajno je prišel na dan / pogovor o manjšini. // Ja ... da kaj ... da to in oni / Poslušajte, Vi, vi ste med tistimi, / ki ne ve, da moj pranono, / imel je grunt na ulici Battisti!// In tam doli, na Campo Marzio, / kjer obrača zdaj tramvaj, / obdeloval je svoje trte / in prideloval svoj tokaj! / Ma ... la sa'!? Mi no savevo! / Zdaj, ko veste, lahko greste! / Naše mesto je bil prej Trst, / potem Triest, šele zdaj ... Trieste!!!! <.
- ² »Ta glas je rezijanski, / ki ga pod sončnim obličjem / skriti ne morem. / Saj to je glas / moje doline, / moje zemlje, / samo mojih ljudi.«
- ³ »Vsak jezik je dober, da izrazi veselje.«

Financiranje

138

Članek je rezultat raziskovalnega dela v okviru interne raziskovalne skupine Univerze na Primorskem, Fakultete za humanistične študije, z naslovom Življenjski prostori Slovenije: preteklost – sedanjost – prihodnost.